

จิตสำนึกสาธารณะ : อำนาจแห่งเรื่องเล่าบ้านทรายขาว

Public consciousness : The Power of The Saikhao narrative

*วิไลวรรณ จงวิไลเกษม
Wilaiwan Jongwilaikasaem

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัต (dynamic) ในชุมชนทรายขาวที่ประกอบด้วยประชากรที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมผ่านปรากฏการณ์ความไม่รุนแรงในสถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อศึกษาว่าเรื่องเล่ามีอิทธิพลต่อการสร้างจิตสำนึกสาธารณะได้อย่างไร โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือกลุ่มผู้นำทั้งฝ่ายจิตวิญญาณและฝ่ายการปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มชาวบ้านโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงอายุคนที่แตกต่างกัน เพื่อจะได้เห็นพลวัต (dynamic) ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงอายุคนและการสังเกตการณ์แบบเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานแต่งงานของคนไทยพุทธและกิจกรรมงานเมาลิดของคนไทยอิสลาม

*อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต นักศึกษาปริญญาเอก โครงการสหวิทยาการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศ.สุกัญญา สุตบรรทัด ที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการวิจัยชุดจิตสำนึกสาธารณะ รศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ผู้เปิดมิติใหม่ของการตั้งคำถามนำวิจัยและช่วยแนะนำขัดเกลาความคิดจนนำมาสู่งานวิจัยชิ้นนี้

ผลการวิจัยพบว่า เรื่องเล่าบ้านทรายขาวที่เล่ากันมารุ่นต่อรุ่นตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบันมีอิทธิพลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของคนไทยพุทธและไทยอิสลาม 6 หมู่บ้านที่ตำบลทรายขาวที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา แต่กลับมีความเชื่อและพฤติกรรมในการดำรงอยู่ที่เหมือนกัน และมีการรับเอาประเพณีของแต่ละศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของคนตำบลทรายขาวทั้งความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างจากคนไทยมุสลิมต่างพื้นที่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะ "ภาษา" ที่คนไทยอิสลามตำบลทรายขาวไม่ใช้ภาษามลายูเหมือนกับคนไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ใช้ภาษาท้องถิ่น "ทรายขาว" ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับภาษาไทยใต้ จากการใช้ภาษาเดียวกันในคนตำบลทรายขาว ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งจิตสำนึกร่วมใน "ความเป็นคนทรายขาว" และนำมาซึ่งความเข้าใจกัน ช่วยเหลือ ไปมาหาสู่และมองว่ากิจกรรมต่างๆ ของต่างหมู่บ้านตามประเพณีของแต่ละศาสนาเป็นกิจกรรมร่วมกันของทั้งตำบลโดยไม่แยกว่าเป็นของคนไทยพุทธเช่น ประเพณีชักพระ หรือ งานกวนอาซูรอห้ของไทยอิสลาม เหล่านี้ล้วนแสดงออกซึ่ง "จิตสำนึกสาธารณะ" นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งปราศจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ตำบลทรายขาว

คนไทยพุทธและไทยอิสลามที่นิยามตนเองว่าเป็น "คนทรายขาว" สรุป 6 ที่มาของความไม่รุนแรงในพื้นที่ตำบลทรายขาวในสถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ว่ามาจาก 1.ความไม่หวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างคนไทยพุทธและไทยอิสลามในพื้นที่ตำบลทรายขาว 2.ความเข้าใจกันระหว่างคนไทยพุทธและไทยอิสลามในพื้นที่ตำบลทรายขาว 3. ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน : "คนทรายขาว" 4. ภาษาเดียวกัน 5.ความเข้มแข็งของผู้เฒ่า และ 6. คนทรายขาวเป็นคนทำมาหากิน

Abstract

The research has 2 objectives. The first is to study dynamic in Saikhao community, where there is a mix of population differentiating in ethnicity, religious and culture, through the phenomenon of peace and harmonious living amidst violence in The Deep Southern. The second is to study how the power of narrative creates public conscious in Saikhao community. The researcher selects 2 target-groups as subjects. One is the ideology leader from religious communities and local administrative officers from Saikhao. The other is 3 generations of villagers in Saikhao. The reason is to observe different dynamics in each generation. Furthermore the researcher participated and observed in traditional rituals in Saikhao, i.e. the marriage of Buddhist-Thais and Moalid of the Muslim-Thais.

The research finds that The Saikhao narrative told from generations to generations since the ancient time has influenced beliefs and behaviors of Buddhist-Thai and Muslim-Thai in Saikhao. Furthermore, it integrates 2 cultures to create the unique identity of Saikhao people that is different from other Muslim-Thai communities in The Deep South , especially the "language" . Usually, Muslim-Thais in the Deep South speak Malayu language, but Muslim-Thais in Saikhao speak local Saikhao language, a key factor in preventing the creation of segregation and creating trusts, the basis that form public consciousness of 'Saikhao people'. Thus Saikhao villagers feel that both Muslim activities and Buddha activities are Saikhao activities . That is the presentation of "public consciousness" which leads to a strong civil society that experiences no violence in Saikhao.

Both Buddhist-Thais and Muslim - Thais who define themselves as "Saikhao-people" conclude that there are 6 factors contributing to no violence incidents in Saikhao community despite the Deep South crisis. They are 1. no suspicions between different religious groups in the community 2. understanding between Buddhist-Thais and Muslim-Thais 3. Feeling of belonging to the same group 4. common language 5. strong leadership and 6. industrious and entrepreneurial nature of Saikhao.

Keyword : Dynamic, Narrative, Identity, Public Consciousness

คำสำคัญ : พลวัต, เรื่องเล่า, อัตลักษณ์, จิตสำนึกสาธารณะ

1. นำเรื่อง

ผู้วิจัยเชื่อในเรื่อง "จิตสำนึกสาธารณะ" และเห็นว่าคนปกติทั่วไปสามารถมีจิตสำนึกสาธารณะได้ ไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่เป็นเรื่องภายในความรู้สึกนึกคิดของคนนั้นที่เกิดจากความรู้สึกร่วมในความไม่เป็นคนต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่ ความรู้สึกไม่เป็นคนที่ไม่ปรากฏออกมาในความมี "จิตสำนึกร่วม" สิ่งที่น่าสนใจก็คือ แล้วในสังคมที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขาดำรงอยู่อย่างไรใน "ความแตกต่าง" แต่ไม่สำคัญเท่ากับว่าในความแตกต่างจะสร้างจิตสำนึกร่วมในความ "ไม่เป็นคน" ได้อย่างไร เพื่อนำพาไปสู่ "จิตสำนึกสาธารณะ" ในสังคมนั้น

แนวคิดเรื่องวาทกรรมของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร¹ กล่าวถึงวาทกรรมโดยอ้างอิงไปยังมิเชล ฟูโกต์ว่า สำหรับ ไชยรัตน์ วาทกรรมหมายถึงระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (constitute) อัตลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) ขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกด/ปิดกั้นมิให้อัตลักษณ์และความหมายแฝงบางอย่างเกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้อัตลักษณ์และความหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายได้พร้อมๆ กันด้วย ฉะนั้นวาทกรรมจึงเป็นมากกว่าเรื่องของภาษาหรือคำพูด แต่มีภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (discursive

practices) ซึ่งรวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่าและสถาบันต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ด้วย วาทกรรมจึงสร้างสรรพสิ่งต่างๆ ขึ้นมาภายใต้กฎเกณฑ์ชัดเจนชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงหรือเลื่อนหายไปของสรรพสิ่งควบคู่ไปกับสรรพสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น วาทกรรมจึงถูกสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องในช่วงเวลาหนึ่ง(ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ไม่สามารถจะพูดได้ในช่วงนั้น

งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึง อำนาจแห่งเรื่องเล่า (Narrative) ที่มีพลวัต (dynamic) ในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายของสังคมชุมชนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีที่ประกอบไปด้วยคนไทยพุทธและไทยอิสลามใน 6 หมู่บ้าน ขณะเดียวกันอำนาจแห่งเรื่องเล่า ยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้างรุ่นต่อรุ่น ในเวลาเดียวกันนั้นก็ทำหน้าที่เก็บกด/ปิดกั้นมิให้อัตลักษณ์และความหมายแฝงบางอย่างเกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้อัตลักษณ์และความหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายได้พร้อมๆ กันด้วย ไม่ต่างจากที่ไชยรัตน์ว่าไว้

2. ทำไมต้องเป็นทรายขาว

กว่า 1 ปีติดตามสถานการณ์ผ่านสื่อ พบข้อความหนึ่งในคำนิยาม ของประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ ประธานสถาบันอิสรา ในหนังสือ "เมื่อฟ้าหม่น เจดีย์หัก ที่ปักชำไต้" ว่า

¹ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2542), หน้า 38.

"เหตุการณ์ความไม่สงบใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปะทุขึ้นอย่างรุนแรงตั้งแต่ต้นปี 2547 จนถึงปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คนจำนวนมากไปตลอดกาล.....เวลาที่ผ่านไปเกือบ 4 ปี นอกจากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหในระดับรากฐานได้แล้ว ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้คร่าชีวิตผู้คนมากขึ้นเรื่อยๆ ถึง 2,463 ราย (ตั้งแต่ 4 มกราคม 2547 จนถึง 31 กรกฎาคม 2550)..... แต่ท่ามกลางความโหดร้ายดังกล่าว ยังมีผู้หญิงตัวเล็กอย่าง รอสะนิง สาและ วัย 23 ปี ซึ่งสูญเสียสามีในเหตุการณ์ที่มีสยิดกรือเซะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 ขณะกำลังอุ้มท้องลูกคนที่ 2 ทำให้ต้องเผชิญชะตากรรมยากลำบาก กลับมีน้ำใจที่เปิดทางให้เพื่อนร่วมทุกข์ที่ประสบชะตากรรมเดียวกันให้ได้รับเงินช่วยเหลือจากทางการก่อน และยังเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในหารผลักดันเรื่องดังกล่าว.....ท่ามกลางสถานการณ์สู้รบและเต็มไปด้วยการแย่งชิงมวลชนอย่างหนักหน่วง ความรักและความสามัคคีของชุมชนเท่านั้นที่จะทำให้อยู่กันอย่างสงบสุขร่มเย็นต่อไป....เช่นเดียวกับ บ้านทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีที่ไทยพุทธและมุสลิมยังคงใช้ชีวิตกันอย่างสงบสุขไปมาหาสู่กันแบบพี่น้องมานานนับร้อยปีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5"²

บ้านทรายขาว จึงเป็นจุดมุ่งหมายของการเดินทางลงพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในเดือนพฤศจิกายน 2550 ครั้งนี้มาพร้อมกับคำถามที่เจาะจงลงไปว่า "ทำไมบ้านทรายขาวที่มีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมจึงไม่มีความรุนแรง"

"ทำไมต้องเป็นทรายขาว ทั้งๆที่มีหมู่บ้านอื่นไม่เคยเกิดเหตุเช่นกัน?"

คือคำถามแรกของผู้ศึกษาถูกตั้งคำถามถึงที่มาเหตุผลของการเลือกพื้นที่ ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่กรณีศึกษาคำตอบแรกจากการลงสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ผู้ศึกษาพบว่า พื้นที่ "ทรายขาว" มีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. เป็นตำบลที่ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน แบ่งเป็น ไทยพุทธ 3 หมู่บ้านและไทยมุสลิม 3 หมู่บ้าน
2. คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมีเชื้อสายมลายูแต่พูดภาษาไทยท้องถิ่น (ใต้) แตกต่างจากคนไทยส่วนใหญ่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายู (ยะวี) และตำบลรอบข้างทุกทิศของตำบลทรายขาวพูดภาษามลายู
3. เรื่องเล่า "ทรายขาว" ที่เป็นประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (Cultural history) ของคนทรายขาว โดยเฉพาะคำพูดของ นายประเสริฐ ราชโร นายกองการบริหารส่วนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ที่พูดตอนหนึ่งว่า "คนบริเวณนี้ที่มานอนน้ำตกทรายขาว ถ้าได้กินน้ำจากข้างบนนี้จะไม่มีความคิดร้าย"

คำตอบสองที่มาจากความรู้สึกคือ "พรหมลิขิต" ตามหลักความนึกคิดของคนพุทธที่เชื่อในโชคชะตา บาป บุญ คุณ โศภ เพราะตามรายงานอย่างเป็นทางการพบว่า ไม่ใช่ว่าแต่เพียง "ทรายขาว" เท่านั้นที่ไม่เกิดเหตุ แต่ผู้ศึกษากลับเลือกพื้นที่นี้ หรือ

²วิมลพรรณ ปิตรวัชชัย, เมื่อฟ้าหม่นเจดีย์หักที่ปักขี้ไต้, (2550), หน้า 12-14.

อาจจะเป็นตามความเชื่อของคนทรายขาวที่พร่ำบอกเมื่อครั้งลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นว่า "กินน้ำทรายขาวเข้าไปแล้วจะได้กลับมาอีก"

ขณะเดียวกันนี้ถึงบทสนทนาตอนหนึ่งกับอาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ในวิชา ความขัดแย้ง, สงครามและสันติภาพ ว่า "การไม่มีความรุนแรงปรากฏ ใช่ว่าสันติ อาจใช้วิธีการ (mean) ต่อสู้ด้วยวิธีอื่น เพราะความรุนแรงเป็นเพียงวิธีการหนึ่งของความขัดแย้ง เช่นเดียวกับสันติก็เป็นวิธีการหนึ่งของความขัดแย้ง"

ทำให้เกิดคำถามว่า "ทำไมจึงไม่มีความรุนแรงในบ้านทรายขาว และคนในชุมชนมีวิธีการจัดการอย่างไรที่ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรง"(How and why does peaceful community happen in Saikhao ?) มี "ปริศนา" (The puzzle) อะไรที่เป็นพลวัต (dynamic) ซ่อนอยู่ใน "เรื่องเล่าบ้านทรายขาว" ที่ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นเรื่องเล่าชุดเล็ก (Little narrative) เชื่อมร้อยคนไทยพุทธและไทยมุสลิมให้เป็นหนึ่งเดียวป้องกันความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งศึกษา "เรื่องเล่าทรายขาว" ที่เปรียบเสมือนกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนทรายขาวให้อยู่กันอย่างสันติ

3. วิธีวิทยา

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยเข้าไปสังเกตการณ์ในชุมชนและเข้าไปมีส่วนร่วมใน 2 กิจกรรมที่สำคัญของตำบลคือ ประเพณีงานเมาลิด^๑ ของชาวไทยอิสลามที่มัสยิดโบราณบาโงลา (มัสยิดโบราณ 300 ปี) ที่หมู่ 4 บ้านควนลังกา และประเพณีงานแต่งงานของชาวไทยพุทธที่หมู่ 3 บ้านทรายขาวโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การเห็นปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในประเพณีต่างศาสนา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการพูดคุยตามโอกาสและความเหมาะสม ควบคู่ไปกับการสังเกตอำภักปฏิกิริยา ทำทางระหว่างการสัมภาษณ์พูดคุย ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ประเภทนี้ในการสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมาย และการเก็บข้อมูลทั่วไป การสัมภาษณ์แบบลึก (In-depth Interview) ที่ผู้วิจัยจะมีแนวคำถาม (Interview guide) เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและตรงตามที่ต้องการศึกษาและการสนทนากลุ่ม (Focus group) เนื่องจากการเก็บข้อมูลกับเยาวชนโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นสิ่งที่ยากจะได้คำตอบด้วย

^๑เมาลิดเป็นภาษาอาหรับแปลว่า เกิด ที่เกิด หรือวันเกิดซึ่งหมายถึง วันสมภพของนบีมุหัมมัด ตรงกับวันที่ 12 เดือนรอบีอุลเอาวัล หรือเดือนที่ 3 ตามปฏิทินอาหรับมุสลิม จะเลือกเอาวันใดวันหนึ่งในเดือนนี้จัดงานฉลอง พอถึงวันดังกล่าวของทุกปี มุสลิม จะเลือกจัดงาน "วันเมาลิด" เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของท่านนบีมุหัมมัด นอกจากเพื่อหมายถึงวันสมภพแล้ว ยังเป็นการระลึกถึงวันที่ท่านลี้ภัยจากนครเมกกะห์ไปสู่นครมาดีนะห์ และเป็นวันมรณกรรมของท่านด้วย ดูใน www.molidthai.com

เพราะความไม่คุ้นชินกับคนแปลกหน้า ดังนั้นวิธีการสนทนากลุ่มช่วยสร้างบรรยากาศความคุ้นเคยและเป็นกันเอง ทำให้ง่ายต่อการได้ข้อมูล โดยผู้วิจัยจะมีแนวคำถาม (Interview guide) เช่นเดียวกันกับการสัมภาษณ์เชิงลึก

กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ศึกษาคือตำบลทรายขาว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดปัตตานี ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน โดยหมู่ 1, 4 และ 6 เป็นประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามและหมู่ 2, 3 และ 5 เป็นประชากรที่นับถือศาสนาพุทธ โดยการเก็บข้อมูลในส่วนของสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1.กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณและกลุ่มผู้นำตามโครงสร้างการปกครองท้องถิ่น 2. กลุ่มชาวบ้าน แบ่งออกเป็น 3 ช่วงอายุ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คนในยุคปัจจุบันผ่านช่วงอายุที่แตกต่างกันจะได้เห็นพลวัต (dynamic) ที่แตกต่างกันด้วยในแต่ละช่วงอายุคน 1. คนสูงอายุ 70 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในช่วงพระครูศรีแก้วที่เป็นต้นกำเนิดของเรื่องเล่าทรายขาว การศึกษาจากคนกลุ่มนี้จะทำให้ได้เห็นและรับรู้สภาพของหมู่บ้านในอดีตและประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเป็นอย่างดี ตลอดจนประเพณี พิธีกรรมต่างๆที่ไม่มีให้พบเห็นแล้วในปัจจุบัน ถือเป็นการเข้าถึงความเป็นชุมชนในอดีตผ่านความทรงจำของชาวบ้าน ผู้เคยมีประสบการณ์ในชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนที่มีความสำคัญต่อการศึกษาถึงวัฒนธรรมชุมชน 2 ผู้สูงอายุ ที่เป็นผู้สืบทอดเรื่องเล่าบ้านทรายขาว และ 3. คนวัยกลางคน

การเก็บข้อมูลในส่วนของสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น 1.กลุ่มเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา

ตอนปลายที่เป็นกลุ่มเด็กนับถือศาสนาอิสลามที่โรงเรียนสอนศาสนาศูนย์นัจมุดดีน 2. กลุ่มเด็กระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนควนลังกา ซึ่งประกอบไปด้วยนักเรียน ที่นับถือทั้งศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ โดยการเก็บข้อมูลทั้งในส่วนสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มอยู่ภายใต้กรอบดังนี้ชาติพันธุ์ ภาษาและศาสนา(Ethnicity language and religious) อำนาจกับเรื่องเล่า (Power and Narrative) อำนาจกับอัตลักษณ์ (Power and Identity) จิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) และชุมชนเข้มแข็ง (Civil society)

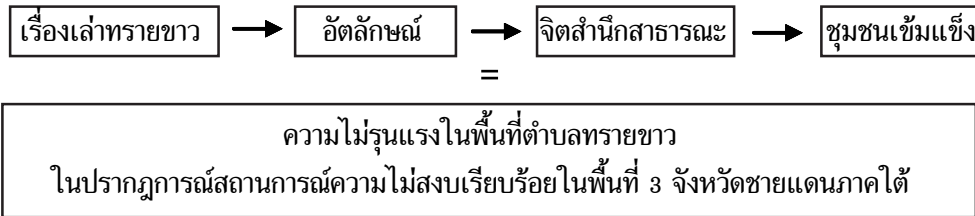
4. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

4.1 ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า "ทำไมจึงไม่มีความรุนแรงในบ้านทรายขาว และคนในชุมชนมีวิธีการจัดการอย่างไรที่ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรง" ประกอบด้วยพลวัตดังต่อไปนี้

1. อำนาจกับเรื่องเล่าทรายขาว
2. อำนาจแห่งเรื่องเล่าทรายขาวต่อการสร้างอัตลักษณ์ "ความเป็นทรายขาว"
3. อัตลักษณ์ "ความเป็นทรายขาว" ต่อการสร้างจิตสำนึกสาธารณะสู่ชุมชนเข้มแข็ง
4. จิตสำนึกสาธารณะในความเป็นชุมชนเข้มแข็งผ่านปรากฏการณ์ความไม่รุนแรงในพื้นที่ตำบลทรายขาวในปรากฏการณ์สถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นพลวัตของชุมชนทรายขาวเป็นแผนภาพได้ดังนี้

1. อำนาจกับเรื่องเล่าทรายขาว

1.1 เรื่องเล่าทรายขาว

ในอดีตพระยาภักดีชุมพลได้เดินทางมาจากเมืองไทรบุรี (ก่อนรัชกาลที่ 5) เนื่องจากไทรบุรีตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ในระหว่างทางพระยาภักดีชุมพลได้พบกับสถานที่อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำและอาหาร (ชุมชนทรายขาวในปัจจุบัน) เหมาะแก่การตั้งที่อยู่อาศัย พระยาภักดีจึงตัดสินใจตั้งบ้านเรือน ณ ที่แห่งนี้ ประชาชนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานมีทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม เมื่อมาตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่งแล้วปรากฏว่า หลวงพ่อหมานและโตะอิหม่ามซึ่งเป็นเพื่อนมุสลิมด้วยกันที่อพยพมาจากไทรบุรีเห็นว่าที่นี่ไม่มีวัดและมัสยิด หลวงพ่อหมานจึงตัดสินใจบวชเป็นพระและสร้างวัดทรายขาวพร้อมกับเป็นเจ้าอาวาส ขณะที่เพื่อนสร้างมัสยิดโบราณ 300 ปี(ในปัจจุบัน) และเป็นโตะอิหม่ามคนแรก โดยมัสยิดและวัดสร้างจากไม้แคเดียวกัน และคนที่ออกแบบมัสยิดคือหลวงพ่อหมาน ทำให้มัสยิดมีรูปลักษณะเหมือนศาลาวัด ต่อมาในสมัยพระครูศรีรัตนกรหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "พระครูศรีแก้ว" เดิมแต่งงานมีลูกแล้ว เมื่อภรรยาเสียชีวิตลง ตัดสินใจมาบวชที่วัดทรายขาวพร้อมกับพัฒนาชุมชนตำบลทรายขาวให้เจริญ โดยเป็นผู้ค้นพบน้ำตกทรายขาว หลังจากค้นพบน้ำตกทรายขาวแล้วชักชวนชาวบ้านทั้งตำบลทรายขาวช่วยกันสร้าง

ถนนจากนาประดู่ขึ้นน้ำตกทรายขาว พร้อมกับบอกชาวบ้านว่าน้ำตกทรายขาวศักดิ์สิทธิ์เพราะมีแม่นางจันทร์ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องรักษาอยู่ ทำให้ชาวบ้านชุมชนตำบลทรายขาวมีน้ำดื่ม น้ำใช้ โดยพระครูศรีแก้วเป็นผู้กล่าวว่า "คนบริเวณนี้ที่มาอยู่ที่น้ำตกทรายขาว ถ้าได้กินน้ำจากข้างบนนี้จะไม่คิดร้าย" ต่อมาในสมัยพระอาจารย์นองมีเรื่องเล่าว่า ทั้งคนไทยพุทธและไทยมุสลิมรักและเคารพพระอาจารย์นองอย่างมาก เพราะมีความเมตตาและช่วยเหลือทั้งคนไทยพุทธและมุสลิมโดยไม่เกี่ยงศาสนาโดยคิดว่าทุกคนคือ "ลูกหลาน" พระอาจารย์นองมีชื่อเสียงโด่งดังทางด้านเครื่องรางของขลังทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซียและสิงคโปร์ในการทำตะกรุด ซึ่งรายได้จากการให้เช่าเครื่องรางของขลัง พระอาจารย์นองนำมาพัฒนาวัดทรายขาวให้เจริญรุ่งเรือง รวมไปถึงมัสยิดหลังใหม่ที่หมู่ 4 ควบลังกา และหากเด็กคนไหนไม่มีทุนการศึกษาไม่ว่านับถือศาสนาพุทธหรืออิสลามมาขอทุนการศึกษาจะให้กับเด็กทุกคน มีเรื่องเล่าว่า ตะกรุดของพระอาจารย์นองที่รำลือกันว่าศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากพระอาจารย์นองได้เคล็ดลับวิชามาจาก "แม่นางจันทร์" ที่มาเข้าฝันบอกเพื่อปลุกเสก "ตะกรุดนารายณ์แปลงรูป" จนมาถึงเจ้าอาวาสวัดทรายขาวองค์ปัจจุบันมีเรื่องเล่ากันว่า เจ้าอาวาสเป็นเพื่อนเรียนหนังสือร่วมกันมา เลี้ยงวัวรวม

กันมากับโตะอิหม่ามคนปัจจุบันของมัสยิดโบราณ 300 ปี นอกจากเรื่องเล่าทนายชาวยังมีตำนานเรื่อง "พ่อทวดรังเกียบ" ที่อยู่บนเทือกเขาสันกาลาคีรี โดยเล่าต่อกันมาว่า พ่อทวดรังเกียบเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องดูแลตำบลทนายชา และหากเกิดเหตุภัยพิบัติใดๆ หรือเกิดปัญหาส่วนตัวชาวบ้านจะมาบนบานศาลกล่าว และได้ตามที่บนบาน และเรื่องเล่าเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ ได้แก้ตำนานเรื่องเล่าผีหลังกลวง ตำนานเรื่องเล่าคนธรรพ์ ที่มาพร้อมกับคดีคำสอนเด็กฯ ให้เป็นคนมีคุณธรรม เช่นเรื่องเล่าผีหลังกลวงที่สอนให้รู้จักรักษาคำพูดที่ได้สัญญาไว้

1.2 อำนาจกับเรื่องเล่า : ความเป็นตัวตนของคนทนายชา (ความเชื่อ-พฤติกรรม)

จากการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าทนายชาวมียุทธผลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของคนไทยพุทธและไทยมุสลิมทั้ง 6 หมู่บ้านแบบแยกกันไม่ออกในความรู้สึกร่วมใน "ความเป็นทนายชา" ซึ่งสามารถสรุปได้ออกเป็น 4 ลักษณะด้วยกันคือ

1. บรรพบุรุษร่วมกัน หรือที่คนทนายชาใช้คำว่า "ตายายร่วมกัน" โดยคนทนายชาโดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปเชื่อว่าคนไทยพุทธและไทยมุสลิมมีตายายร่วมกันมาแต่ก่อนในอดีตตามเรื่องเล่าทนายชา หลังจากนั้นถึงมาแยกออกจากกันตามการนับถือศาสนา โดยอ้างอิงลูกหลานของพระครูศรีแก้วที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่หมู่ 4 ควนลังงาซึ่งเป็นหมู่บ้านมุสลิม

2. ภาษาเดียวกัน คนทนายชาเชื่อว่าทั้งคนไทยพุทธและไทยมุสลิมมีบรรพบุรุษเดียวกันหรือตายายร่วมกันตามเรื่องเล่าทนายชา ทำให้ไม่มีใครสงสัยหรือตามเสาะหาที่มาว่า ทำไมคนไทยมุสลิมที่ทนายชาถึงไม่พูดภาษามลายูซึ่งแตกต่างจากคนไทยมุสลิมในพื้นที่อื่นใน 3 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้อย่างชัดเจนที่ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาหลักอย่างเช่นพื้นที่ติดกันอย่างตำบลนาประดู่ไทยมุสลิมที่นั่นใช้ภาษามลายูเป็นภาษาหลัก

3. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน คนทนายชาจะศรัทธาและเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันที่ถือเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตวิญญาณคือ "แม่นางจันทร์" ที่อยู่บนน้ำตกทนายชา และพ่อทวดรังเกียบหรือโตะแซในมุสลิมบนเทือกเขาสันกาลาคีรี โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้คุ้มครองคนทนายชาตามเรื่องเล่าทนายชา

4. ภูตผีปีศาจเดียวกัน คนทนายชาทั้ง หมู่บ้านทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมต่างมีความเชื่อตามเรื่องเล่าทนายชาเกี่ยวกับ ภูตผีปีศาจที่อาศัยอยู่บนน้ำตกทนายชาและเทือกเขาสันกาลาคีรี ได้แก่ ผีหลังกลวง และคนธรรพ์

2. อำนาจแห่งเรื่องเล่าทนายชาต่อการสร้างอัตลักษณ์ "ความเป็นทนายชา"

ด้วยอำนาจแห่งเรื่องเล่าทนายชาที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของคนไทยพุทธและไทยอิสลามทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลทนายชา ซึ่งความเชื่อและพฤติกรรมดังกล่าวกลายเป็นอัตลักษณ์ของคนทนายชาที่แตกต่างจากคนพื้นที่อื่นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะคนไทยมุสลิมในพื้นที่อื่นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปออกมาได้เป็น 5 ลักษณะคือ

2.1 อัตลักษณ์ด้านความเชื่อบรรพบุรุษเดียวกัน

เป็นผลพวงมาจากอำนาจแห่งเรื่องเล่าบ้านทนายชาในความเชื่อที่ว่า "คนทนายชามีบรรพบุรุษเดียวกันก่อนที่จะแยกออกจากกันด้วยการนับถือศาสนาต่างกัน" ซึ่งความเชื่อนี้ทำให้คนไทยมุสลิมที่ทนายชาแตกต่างจากคนไทยมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ใน

3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และที่สำคัญ คนไทยมุสลิมที่ทราบข่าวส่วนใหญ่เรียกตัวเองว่า "คนไทยอิสลาม" ไม่เรียกว่า "คนไทยมุสลิม" หรือ "มลายูมุสลิม" เหมือนพื้นที่อื่น

2.2 อัตลักษณ์ด้านภาษา คนทราบข่าวทั้งไทยพุทธและไทยอิสลามทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลทรายขาวใช้ภาษาไทยได้หรือภาษาท้องถิ่นของคนทราบข่าวเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ถือเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของคนทราบข่าว เพราะคนไทยที่นับถืออิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ใช้ภาษามลายูหรือบางคนเรียกว่าภาษายาวีเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ทำให้คนไทยอิสลามที่ทราบข่าวมักถูกตั้งคำถามบ่อยๆว่า "เป็นคนมุสลิมหรือไม่" เมื่อออกนอกพื้นที่ที่ทราบข่าว

2.3 อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นอีกหนึ่งอัตลักษณ์ของคนทราบข่าวที่เป็นการผสมผสานประเพณีและวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธและไทยอิสลามจากความเชื่อที่ว่า "บรรพบุรุษเดียวกัน" นำมาซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมต่างพื้นที่ เช่น การตั้งชื่ออิสลามสำหรับเด็กเกิดใหม่ของคนไทยพุทธบางครอบครัวที่มีความเชื่อว่ามีบรรพบุรุษเป็นอิสลาม หรือ การบวชเณรของเด็กอิสลามบางครอบครัวก่อนเข้าสู่หนัดเพื่อเป็นการขอขมาบรรพบุรุษเพราะมีความเชื่อว่ามีบรรพบุรุษเป็นไทยพุทธ นอกจากนี้คนไทยอิสลามที่ตำบลทรายขาวยังมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของ "น้ามนต์" เช่นเดียวกับคนไทยพุทธ โดยเชื่อว่าเมื่อเกิดเหตุร้ายกับครอบครัวหรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าพืชสวนไร่นา หรือ ฟ้าผ่าบ้าน ให้ไปเอาน้ำมนต์ที่วัดทรายขาวมารดที่เกิดเหตุร้ายทุกอย่างจะเรียบร้อยสงบสุข ซึ่งต่อมาได้ะอ์หมาม

มัสยิดโบราณ 300 ปีดัดแปลงทำน้ามนต์เองโดยนำมาปลุกเสกตามคำสวดทางศาสนาอิสลามแจกจ่ายให้กับคนไทยอิสลามที่ตำบลทรายขาวไว้ใช้เมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติ

2.4 อัตลักษณ์ด้านผู้นำ พบว่าที่ตำบลทรายขาวมีประเพณีการเลือกผู้นำทางการปกครองท้องถิ่นในตำแหน่ง "กำนัน" ด้วยการสลับการขึ้นดำรงตำแหน่งคนละสมัยระหว่างไทยพุทธและไทยอิสลาม ถือเป็นสัญญาณที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษโดยไม่มีสัญญาณลักษณะอักษรใดๆทั้งสิ้น และที่ผ่านมาไม่เคยเกิดเหตุการณ์ไม่รักษาสัญญา

2.5 อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมพุทธ-อิสลาม (มัสยิดโบราณ 300 ปี) มัสยิดโบราณ 300 ปีที่ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านควนลังงาถือเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมของตำบลทรายขาวที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานความคิดและวัฒนธรรมของศาสนาไทยพุทธและไทยอิสลาม จากรูปลักษณะของมัสยิดที่มีหน้าตาแบบศาลาวัดของศาสนาพุทธซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ขั้นดีที่สุดที่สอดคล้องกับเรื่องเล่าทรายขาว ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนมัสยิดโบราณ 300 ปีเป็นโบราณสถานเพราะมีอายุมากกว่า 100 ปี

3. อัตลักษณ์ "ความเป็นทรายขาว" ต่อการสร้างจิตสำนึกสาธารณะสู่ชุมชนเข้มแข็ง

จากการศึกษาพบว่า 5 อัตลักษณ์ความเป็นทรายขาวเปรียบเสมือนเบ้าหลอมที่ทำให้คนไทยพุทธและคนไทยอิสลามทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลทรายขาวมีจิตสำนึกร่วมใน "ความเป็นทรายขาว" ไม่รู้สึกแบ่งแยกว่า "คนไทยพุทธ" หรือ "คนไทยอิสลาม"

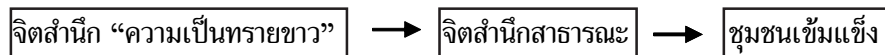

มัสยิดโบราณ 300 ปี : มีเรื่องเล่าว่า เกิดจากการสร้างร่วมกันระหว่างเจ้าอาวาสวัดทรายขาว
และโต๊ะอิหม่ามที่เป็นเพื่อนกันในยุคอดีต ทำให้มัสยิดออกมามีรูปลักษณ์คล้ายโบสถ์วัด

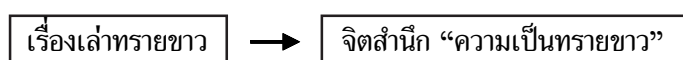
แต่ทุกคนนิยามตนเองว่าเป็น "คนทรายขาว" เพียง
แต่นับถือศาสนาต่างกันเท่านั้น

จากจิตสำนึกร่วมในความเป็น "คนทราย
ขาว" ก่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะที่นึกถึงเรื่องส่วน

รวมของตำบลทรายขาว โดยไม่แยก "เรื่องของเธอ"
แยก "เรื่องของฉัน" แต่เป็น "เรื่องของเรา"
สามารถสรุปออกมาเป็นพลวัตได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จิตสำนึกร่วม “ความเป็นทรายขาว”

จากเรื่องเล่าทนายชาวลีเล่ต่อกันมารุ่นต่อรุ่นในแต่ละยุคสมัยตามเจ้าอาวาสวัดทนายชาวลีในลักษณะความสัมพันธ์ 3 แบบระหว่างคนไทยพุทธและไทยอิสลาม คือ ความสัมพันธ์ทางสายเลือดของพระครูศรีแก้ว ความสัมพันธ์แบบเพื่อนของพ่อทวดหมานและเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันและความสัมพันธ์แบบเครือญาติของพระอาจารย์นอง รวมไปถึงเรื่องเล่าที่ตอกย้ำความเป็น "บรรพบุรุษเดียวกัน" หรือ "ตายายร่วมกัน" เพียงแต่มาแตกออกเป็น 2 กลุ่มตามการนับถือศาสนา เรื่องเล่าเหล่านี้สร้างอัตลักษณ์ความเชื่อเรื่อง "บรรพบุรุษเดียวกัน" ซึ่งนำไปสู่จิตสำนึกร่วม "ความเป็นทนายชาวลี" นอกจากนี้คนทนายชาวลีดั้งเดิมมีความเชื่อในความมีบรรพบุรุษ

เดียวกันตามคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ตามเรื่องเล่าทนายชาวลีแล้ว คนต่างพื้นที่ที่ย้ายเข้ามาอาศัยในตำบลทนายชาวลีด้วยการแต่งงานกับคนทนายชาวลีต่างมีจิตสำนึกร่วมความเป็นทนายชาวลี เห็นได้จากการเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตให้เป็นไปแบบคนทนายชาวลีทั้งการแต่งกาย และโดยเฉพาะ "ภาษา" ที่ใช้สื่อสาร นอกจากนี้คนทนายชาวลีเชื่อว่า "จิตสำนึกร่วม" ของคนทนายชาวลีเกิดจากตัวอย่างของผู้นำที่เข้มแข็งทั้งของไทยพุทธและไทยอิสลามที่มีการประสานงานการทำงานและปรึกษาหารือกันตลอดในทุกกิจกรรมของตำบลทนายชาวลีโดยไม่มีการแยกหมู่บ้านพุทธหรือหมู่บ้านอิสลามทั้งในส่วนของผู้นำทางการปกครองและผู้นำศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 จิตสำนึกสาธารณะ

จิตสำนึกร่วม "ความเป็นทนายชาวลี"

จิตสำนึกสาธารณะ

เมื่อทั้งคนไทยพุทธและไทยอิสลามเกิดจิตสำนึกร่วมใน "ความเป็นทนายชาวลี" ทำให้มองทุกเรื่องว่าเป็นเรื่องส่วนรวมของตำบล ไม่ใช่เป็นเรื่องของหมู่บ้านพุทธหรือหมู่บ้านอิสลามผู้วิจัยพบว่าคนทนายชาวลีมีจิตสำนึกสาธารณะในการร่วมมือร่วมใจกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยเพราะไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคนละพวกแต่คิดเสมอว่าเป็นพวกเดียวกัน เป็นคนทนายชาวลีเหมือนกัน เพียงแต่นับถือศาสนาต่างกันเท่านั้น ทำให้นำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมต่างๆของตำบลทนายชาวลี การพึ่งพาอาศัยกัน การปรึกษาหารือกันในเรื่องของตำบลทนายชาวลี ซึ่งท้ายสุดนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง อย่างที่ประธานมัคคุเทศก์ตำบลทนายชาวลีพูดถึงสาเหตุที่ทำให้คนทนายชาวลีมีจิตสำนึกสาธารณะในการเข้า

ร่วมทำกิจกรรมร่วมกันของคนไทยพุทธและไทยอิสลามว่า เพราะความเป็นเพื่อน แต่ถ้าเกิดคิดถึงในสมัยก่อนคือ ความเป็นญาติ แต่ก่อนเป็นพี่เป็นน้องกันอยู่ เมื่อมีคนมาบอกก็ไป เช่น "งานกินเหนียว" ก็ไปช่วยกัน เช่นตน มีคนบอกให้ไปช่วยเป็นโฆษกงานให้ ตนก็ไป เราพึ่งพาอาศัยกัน

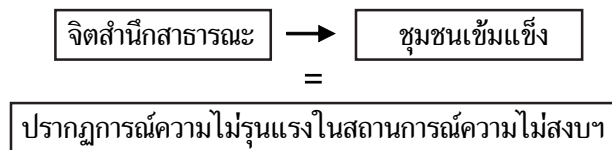
ขั้นตอนที่ 3 ชุมชนเข้มแข็ง

จากการศึกษาพบว่า คนทนายชาวลียอมรับว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนทนายชาวลีเข้มแข็งนำไปสู่ความไม่รุนแรงในพื้นที่ตำบลทนายชาวลี ทั้งที่ประกอบด้วยคนไทยพุทธและไทยอิสลาม คือ 1. ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเดียวกัน 2. พุทธศาสนาเดียวกัน 3. ความเข้มแข็งของผู้นำทั้งฝ่ายการปกครองท้องถิ่นและผู้นำทางศาสนา และทั้งหมดนี้เกิดจาก

ความเชื่อใน "เรื่องเล่าทนายขาว" ที่นำไปสู่การกำหนดความคิด ความเชื่อและพฤติกรรมของคนทนายขาวซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กำหนดตำบลทนายขาวสรุปว่า ที่ตำบลทนายขาวเป็นชุมชนเข้มแข็งนำไปสู่ความไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงมีประเด็นที่สำคัญคือ ความเป็นเพื่อนระหว่างพี่น้องชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม มาจาก 1. เรียนโรงเรียนเดียวกัน 2. มีพื้นที่ติดกัน มีที่ทำกินด้วยกัน อยู่ติดกันเลยเกิดความเป็นเพื่อน จึงเป็นประเด็น

สำคัญที่ทำให้เกิดความกลมเกลียวสามัคคี ไม่เกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน จึงก่อให้เกิดเราสามารถดูแลตำบลได้ เวลากลางคืนไทยพุทธก็มาเที่ยวที่หมู่บ้านมุสลิม พอไทยพุทธมีงานมีการอะไร ไทยมุสลิมก็ไปร่วม งานไหนที่ทางศาสนาไม่ห้ามไม่ผิดประเพณีสามารถร่วมกันได้ อย่างเช่นมัสยิดเจ้าอาวาสก็มาบริจาคเงิน แต่ในส่วนของมุสลิมบริจาคเงินไม่ได้ ไทยพุทธก็เข้าใจ แต่ก็ไปร่วมกิจกรรมอย่างอื่นที่ไม่ผิดหลัก เช่น งานแต่งงาน

4. จิตสำนึกสาธารณะในความเป็นชุมชนเข้มแข็ง เล่าผ่านปรากฏการณ์ความไม่รุนแรงในสถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

คนทนายขาวยอมรับว่าพื้นที่ตำบลทนายขาวไม่เกิดเหตุความรุนแรงทั้งที่ประกอบด้วยคนไทยพุทธและไทยอิสลามเหมือนกับพื้นที่อื่นที่เกิดเหตุความรุนแรง พร้อมยกตัวอย่างพื้นที่ที่ติดกันคือ ตำบลนาประดู่ โดยกำนันตำบลทนายขาวบอกว่า พื้นที่ตำบลทนายขาวไม่เคยเกิดเหตุความรุนแรงแม้แต่ครั้งเดียวตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 นำมาสู่สถานการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ขณะที่ตำบลนาประดู่ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกับตำบลทนายขาวและประกอบด้วยคนไทยพุทธและไทยอิสลามเหมือนกัน แต่ที่นาประดู่เกิดเหตุความรุนแรงทุกรูปแบบทั้งชาวบ้านถูกยิง มีการวางระเบิด แต่ที่ทนายขาวไม่มี จะมีที่คนทนายขาวเสียชีวิตไปเกิด

เหตุนอกพื้นที่ ด้วยเพราะอำนาจแห่งเรื่องเล่าทนายขาวที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อในความเป็นพวกเดียวกัน ไม่รู้สึกเป็นอื่น นำมาซึ่งจิตสำนึกร่วม ก่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะในการร่วมมือร่วมใจกัน มีความสามัคคีร่วมกันและที่สำคัญคือมีความรักหวงแหนในพื้นที่ตำบลทนายขาว จึงร่วมกันที่จะสอดส่องว่ามีคนภายนอกพื้นที่เข้ามาปลุกปั่นคนภายในพื้นที่หรือไม่ และที่สำคัญคือ คนในพื้นที่ตำบลทนายขาวไม่มีความรู้สึกหวาดระแวงกันทั้งในส่วนไทยพุทธและไทยอิสลาม เพราะความรู้สึกไม่เป็นอื่น เข้าใจกัน เห็นได้จากการนิยามตนเองว่า "เป็นคนทนายขาว"

สามารถสรุปได้ว่าสาเหตุที่ไม่มีความรุนแรงในพื้นที่ตำบลทนายขาวเกิดจาก 6 ลักษณะคือ

1. ความไม่หวาดระแวงซึ่งกันและกัน
ระหว่างคนไทยพุทธและไทยอิสลามในพื้นที่ตำบล
ทรายขาว

2. ความเข้าใจกันระหว่างคนไทยพุทธและ
ไทยอิสลามในพื้นที่ตำบลทรายขาว

3. ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน: "คนทราย
ขาว"

4. ภาษาเดียวกัน

5. ความเข้มแข็งของผู้นำ

6. คนทรายขาวเป็นคนทำมาหากิน

จาก 6 ลักษณะที่ทำให้ตำบลทรายขาวไม่เกิด
เหตุความรุนแรงเหมือนกับพื้นที่อื่นๆ ใน 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ในสถานการณ์ความไม่สงบเรียบ
ร้อย รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบอกว่า
ขบวนการแบ่งแยกดินแดนเป็นเรื่องเล่าที่ห่างไกล
จากคนทรายขาว พร้อมบอกว่าที่ตำบลทรายขาวมี
เรื่องเล่าชุดเดียวคือ "เรื่องเล่าทรายขาว"

"ขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่ถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างเพื่อหาแนวร่วมกับเรื่องกบฏหฺส
ยี่สุหรังไกลเกินไปจากคนทรายขาวมาก แม้แต่เรื่องภาษาคนละภาษา มีประวัติศาสตร์คนละ
ชุด คำว่า มลายูต้องเข้าใจคือคาบสมุทรมลายู ไม่ใช่มาเลเซีย ผมก็เป็นคนมลายู คนพุทธ
ก็เป็นมลายู ข้าราชการต้องทำความเข้าใจใหม่ ข้าราชการควรพูดภาษาเขาได้ ผมอยู่ระ
แงะ นราธิวาสเข้าใจความรู้สึกเขา ทรายขาวไกลกว่ากบฏดุซงญอมาก พูดก็พูดคนละ
ภาษา" (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล)

"คนที่นี่มีเรื่องเล่าชุดเดียวคือ "เรื่องเล่าทรายขาว" ที่ทำให้คนทรายขาวเป็นพวกเดียว
กัน รักใคร่กัน เรื่องเล่าอื่นๆไม่ว่ากบฏหฺสยี่สุหรังหรือกบฏดุซงญอผมก็เคยได้ยิน แต่ชาวบ้าน
ที่นี่ไม่สนใจ ใครมาปลุกระดมอย่างไรไม่ได้ เพราะรักเหง้าที่นี้ตายาร่วมกัน" (กำนัน
ตำบลทรายขาว)

จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม
ของผู้วิจัยในงานแต่งงานของคนไทยพุทธที่หมู่ 2
บ้านทรายขาว และงานเมาลิดที่มีสยิดโบราณ 300
ปีที่หมู่ 4 บ้านควนลังงาพบว่า ในงานแต่งงานไทย
พุทธได้มีไทยมุสลิมไปร่วมงานเป็นจำนวนมากและ
มีการตั้งโรงครัวแยกออกจากกันเพื่อเป็นการให้

เกียรติกับคนไทยอิสลามที่มาร่วมงาน ขณะที่ในงาน
เมาลิดพบคนไทยพุทธมาร่วมงานนั่งล้อมวงรับ
ประทานอาหารกับไทยอิสลาม และเมื่อถึงเวลาที่
ชายไทยอิสลามต้องเข้ามัสยิดเพื่อประกอบพิธี
คนไทยพุทธนั่งสนทนอย่างสบายๆอยู่ภายนอก
มัสยิด

ร่วมมือร่วมใจ : การทำกิจกรรมร่วมกันของคนไทยพุทธและไทยอิสลาม ในงานเมาลิด(ภาพด้านซ้าย) และงานแต่งงานของคนไทยพุทธ (ด้านขวา) ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติของชาวบ้านตำบลทรายขาว

จากการศึกษาพบว่า ขณะนี้เกิดปรากฏการณ์ คนทรายขาวนิยมส่งบุตรหลานออกไปเรียนใน อำเภอและจังหวัดโดยเฉพาะคนไทยพุทธ ซึ่งทำให้ ผู้ใหญ่ในทรายขาวหลายฝ่ายเกรงว่า จะนำมาซึ่ง ความห่างเหินกันของคนรุ่นใหม่ เพราะในอดีต โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญในการสร้างมิตรภาพ ระหว่างคนไทยพุทธและคนไทยอิสลาม แม้แต่ คนไทยพุทธด้วยกันเอง หรือคนไทยอิสลามด้วยกัน เอง ในขณะนี้ทางกลุ่มผู้นำได้ร่วมมือกันในการอบรมรุ่นลูกหลานถึงประวัติความเป็นมาที่ทำให้ คนไทยพุทธและอิสลามมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไม่แตกแยก โดยในส่วนของอิสลามจะมีการอบรมเด็กทุกเย็นวันศุกร์ที่โรงเรียนดลิกา

นอกจากนี้ตำบลทรายขาวกำลังรวบรวม ข้อมูลเรื่องเล่าทรายขาวทั้งหมดเพื่อจัดทำเป็นประวัติศาสตร์ทรายขาวให้เยาวชนทรายขาวได้รับทราบ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านทรายขาว พร้อมกับมีนโยบายสร้างมัสยิดน้อยเพื่อเป็นผู้ เผยแพร่ประวัติศาสตร์ทรายขาวให้กับเพื่อนา ขณะเดียวกันทางตำบลทรายขาวมีแผนที่จะตั้ง

พิพิธภัณฑ์ประจำตำบลทรายขาวขึ้นเพื่อบอกเล่า เรื่องราวความเป็น "ทรายขาว" ให้แก่คนภายนอก และโดยเฉพาะรุ่นลูกหลานได้รับทราบประวัติ ศาสตร์ของตนเองว่ามีความเป็นมาอย่างไร เพื่อ ความภาคภูมิใจในความเป็น "คนทรายขาว"

4.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลในประเด็นต่างๆข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์กับกรอบแนวคิด ทฤษฎีว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม (Nationalism) และจิตสำนึกชาติพันธุ์ (Ethnicity) แนวความคิดเรื่อง วาทกรรม (Discourse) และ อัตลักษณ์ (Identity) ทฤษฎี ประชาสังคม (Civil Society) และแนวคิดเรื่อง จิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) สามารถ อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยครั้งนี้ตอกย้ำ ความเชื่อของ Postmodernism ที่ว่าความรู้ประวัติศาสตร์เป็น วาทกรรม (Discourse) นั่นคือ เป็นชุดหรือแบบ แผนของภาษาและถ้อยคำอันก่อให้เกิดความหมาย และทำให้เราเชื่อว่าเป็นความจริงในอดีต ความรู้

นี้มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของเราทุกเมื่อเชื่อวัน⁴ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เรื่องเล่าทนายชาวมุสลิม อิทธิพลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของคนทนายชาวมุสลิมทั้งความเชื่อในความมีบรรพบุรุษเดียวกันหรือที่คนทนายชาวมุสลิมใช้คำว่า "ตายายร่วมกัน" ของคนไทยพุทธและไทยอิสลามของคนตำบลทนายชาวมุสลิมในอดีตก่อนที่จะแยกออกจากกันตามการนับถือศาสนา นำไปสู่การนำประเพณีของต่างศาสนามาใช้เพราะความเชื่อในตายายร่วมกัน เช่นคนไทยพุทธที่ตำบลทนายชาวมุสลิมบางครอบครัวเมื่อมีสมาชิกใหม่ต้องนำลูกหลานไปให้ผู้ใหญ่ของไทยอิสลามผูกข้อมือและตั้งชื่ออิสลาม ขณะเดียวกันคนไทยอิสลามบางครอบครัวเมื่อลูกหลานชายจะเข้าพิธีสูหนัดตามหลักศาสนาอิสลามต้องไปบวชเณรที่วัดทนายชาวมุสลิมก่อนเพื่อขอขมาบรรพบุรุษ หรือ ความเชื่อในศักดิ์สิทธิ์ของ "น้ามนต์" ของคนไทยอิสลามที่ตำบลทนายชาวมุสลิม จนนำไปสู่การประยุกต์ทำน้ามนต์ของโต๊ะอิหม่ามมัสยิดโบราณ 300 ปีโดยใช้บทสวดตามหลักศาสนาอิสลาม เป็นต้น

อัตลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นของคนทนายชาวมุสลิมแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องเล่าทนายชาวมุสลิมทำให้รู้สึกเป็นพวกเดียวกันสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันเพื่อแสดงตัวตนของความเป็นคนทนายชาวมุสลิม เช่น "ภาษาท้องถิ่นทนายชาวมุสลิม" และการนิยามตนเองว่า "คนทนายชาวมุสลิม" โดยใช้พื้นที่ที่ตนเองอาศัยเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ของตน แตกต่างจากคนที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่

จะใช้ "ชาติพันธุ์" และ "ศาสนา" เป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ เช่น การบอกว่าตนเองเป็น "มลายูมุสลิม"

เมื่อนำแนวคิดเรื่องวาทกรรมมาอธิบายจะพบว่า เรื่องเล่าทนายชาวมุสลิมไม่ต่างจากวาทกรรมตามความหมายของไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร⁵ ที่อ้างอิงไปถึงฟูโกต์ที่ว่า วาทกรรมเป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และความหมาย ไม่ว่าจะมีความรู้ความจริง อำนาจหรือตัวตนของเราเอง ขณะเดียวกันวาทกรรมทำหน้าที่เก็บกด/ปิดกั้นมิให้อัตลักษณ์และความหมายแฝงบางอย่างเกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้อัตลักษณ์และความหมายบางสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายได้พร้อมๆ กันด้วย ซึ่งเรื่องเล่าทนายชาวมุสลิมทำหน้าที่มันอย่างสมบูรณ์ในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายให้คนทนายชาวมุสลิม ขณะเดียวกันเรื่องเล่าทนายชาวมุสลิมทำหน้าที่ปิดกั้นมิให้อัตลักษณ์และความหมายแฝงบางอย่างเกิดขึ้นในสังคมทนายชาวมุสลิม เรื่องเล่าทนายชาวมุสลิมทำให้เกิดอัตลักษณ์ "ภาษาท้องถิ่นทนายชาวมุสลิม" ใช้กันในชีวิตประจำวัน ในเวลาเดียวกัน เกิดการเลื่อนหายไปของ "ภาษามลายู" ในสังคมทนายชาวมุสลิม ที่แม้แต่คนเผ่าคนแก่อิสลามที่ทนายชาวมุสลิมไม่พูดภาษามลายูกับลูกหลานตนในบ้านทั้งๆ ที่พูดได้ จนนำไปสู่คนรุ่นปัจจุบันไม่สามารถพูดภาษามลายูได้

5. บทสรุป

เมื่อพิจารณาตามกรอบแนวความคิดยุคหลังสมัยใหม่แล้ว เรื่องเล่าความเป็นทนายชาวมุสลิมจึงไม่ต่างอะไรกับแนวความคิด เรื่องเล่าชุดเล็ก (Little

⁴ธงชัย วินิจจะกูล, "การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern" ในหนังสือ สัมผัสโคตรเหง้าก็เผาแผ่นดิน, (สำนักพิมพ์มติชน 2544), หน้า 350-390.

⁵อ้างแล้ว, หน้า 79.

narrative) ของ Lyotard⁶ ที่ทำท่าย เรื่องเล่า "กบฏหะยีสุหลง" ถึง "กบฏดุซงญอ"⁷ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่กลายเป็นอภิมหากาพย์ (Grand Narrative) ของคนไทยมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลายเป็นอภิมหากาพย์มีอำนาจเหนือความคิด ความเป็นอยู่ ดำรงตนเป็นอัตลักษณ์ของไทยมุสลิมด้วย ภาษามลายู ศาสนาอิสลาม และชาติพันธุ์ นำมาซึ่งวัฒนธรรมที่เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตที่แตกต่าง

แต่เรื่องเล่าเฉพาะถิ่นในความเป็น "ทนายขาว" ที่สถาปนาตัวเองขึ้นมาท่ามกลางอภิมหากาพย์เรื่องเล่า "กบฏหะยีสุหลง" ถึง "กบฏดุซงญอ" กลายเป็นตำนานที่มาของบ้านทนายขาวที่คนทนายขาวยึดเหนี่ยวอย่างหนาแน่น จนไม่มีช่องว่างสำหรับอภิมหากาพย์ที่เข้ามาแสดงอำนาจในท้องถิ่น (Local) แห่งนี้ อำนาจที่กำหนดความคิด ทัศนคติและพฤติกรรมต่อสังคมที่ตนอยู่

จากเรื่องเล่าทนายขาวได้ปรับแต่งกลายเป็นอัตลักษณ์ของคนทนายขาวโดยเฉพาะคนไทยมุสลิมที่แตกต่างอย่างปรากฏเด่นชัดผ่านภาษาและความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่ผูกโยงความเป็นพุทธและมุสลิมกลายเป็น "วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วม" ความเชื่อที่กำหนดความคิดและพฤติกรรมของไทยมุสลิมที่บ้านทนายขาว ดังคำพูดของคนไทยมุสลิมที่ทนายขาวระบุว่า "หากคนมุสลิมทนายขาวไปต่างพื้นที่ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เขาไม่นับเราเป็นมุสลิม ไม่นับเราเป็นพวกเดียวกัน เพราะเราพูดภาษาได้ท้องถิ่น เราไม่ได้พูดมลายู"

"ผมเป็นคนทนายขาว" คือคำตอบที่พวกเขาตอบอย่างหนักแน่นบนใบหน้าเปื้อนยิ้มและแววตาที่มีความหวังที่เราสัมผัสได้ในวันนั้น

6. ข้อจำกัดของการวิจัย

1. ในส่วนของการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายระดับชาวบ้านยังขาดเยาวชนที่อยู่ในวัยระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มเป้าหมายอื่นด้วยเพราะการออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่และการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่นอกพื้นที่ตำบลทนายขาว แต่ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมายนี้ได้เพราะออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่

2. การศึกษาพลวัตในตำบลทนายขาวควรจะใช้วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาในทางสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน เพราะจะทำให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพุทธและไทยอิสลามใน 6 หมู่บ้านตำบลทนายขาวได้อย่างถูกต้องและชัดเจนมากกว่านี้ แต่การศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ด้วยเพราะข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ จึงได้ข้อมูลแต่เพียงเปลือกนอกที่คนทนายขาวต้องการให้คนภายนอกรับทราบเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ยังมีปริศนาอะไรซ่อนอยู่มากกว่านั้นในความเคลื่อนไหวของชุมชนทนายขาว

⁶ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย (กรุงเทพฯ : โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2549), หน้า 42-60.

⁷สมเกียรติ ตั้งนโม, บทความมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนลำดับที่ 368 หัวเรื่องการวิเคราะห์ภาพยนตร์(ตอนที่ 1), ดูใน www.midnighttuni.com

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อ : **แนวคิดและเทคนิค**. กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- กาญจนา แก้วเทพ. **สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2541.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. "ทฤษฎีแห่งวาทกรรม : ทำความเข้าใจอำนาจแห่งวาทกรรมด้วยนารายณ์สิบปาง" **สมุดสังคมศาสตร์** 12 : 3-4 (กุมภาพันธ์ – กรกฎาคม 2533) : 175-191.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, พ.ศ.2542
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ มหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2545
- ธงชัย วินิจจะกุล. "วิธีการศึกษา ประวัติศาสตร์แบบวงศ์วาน (Genealogy)" รายงานโครงการวิจัย เสริมหลักสูตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. **การวิเคราะห์ข้อขัดแย้ง (Subject : ทฤษฎีที่ไร้ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของมิเชล ฟูโก)** กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.
- ธีระ นุชเปี่ยม. "ความรู้ อำนาจ อุดมการณ์ในวาทกรรมทางประวัติศาสตร์" **วารสารร่วมพฤษ** 15 : 2 (ตุลาคม 2539-มกราคม 2540) : 6-21.
- Foucault, M. **The Archaeology of Knowledge**. Trans. Alan Sheridan. London : Vintage, 1972.
- Foucault, M. **Discipline and Punish : Birth of the Prison**. Trans. Alan Sheridan. London Pelican, 1977
- Foucault. M. **History of Sexuality, vol. I : An Introduction**. Trans. R. Harley. New York, 1978.
- Foucault. M. **Madness and Civilization : A History of Insanity in the Age of Reason**. trans. Richard Howard. London: Tavistock, 3 rd Impression, 1965.